

SAHİBİ

İst. Yük. İslâm Enstitüsü Mezunları
Cemiyeti Başkanı

Mustafa PEKTUT

★

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Cahid BALTACI

★

İDARE MÜDÜRÜ

Hüseyin ERDEM

★

TEMSİLCİLERİMİZ

Ankara: Rıza ÖZSU

Konya: Ali MARAŞLIGİL

Kayseri: İsmail ELİUZ

İzmir: Ali ARSLAN

Erzurum: N. Tayyar TAŞ

★

İDAREHANE

Nuruosmaniye Cad. No: 8/6

Telf.: 22 46 02 Cağaloğlu — İST.

Haberleşme ve Havale

P.K. 1315 SİRKECİ — İSTANBUL

★

ABONE VE İLÂN

Yıllık 12 sayı 40 TL.

Altı aylık 6 sayı 20 TL.

Yabancı memleketlere posta ve kurtasiye ücreti eklenir.

Her türlü reklâm ve ilânlar özel tarifeye tabidir.

★

Yıl: 3 — Sayı: 28

Tarih: 10/2/1973

Dizgi — Baskı

İrfan Matbaası — İST.

Biyografi

el-Bezdevî Ebu'l-'usr 'Ali B. Muhammed

Dr.

Y. Ziya KAVAKÇI
Edebiyat Fakültesi
İsl. Araşt. Enstitüsü

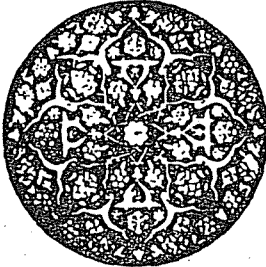
Şimdi Türkiye'mizde pek meşhur bir İslâm hukukçusunu kısaca tetkik edeceğiz. «Keşfi Pezdevî» adı altındaki bir eser münasebetiyle sık sık zikredilen ve İran tesiri altında *Pezdevî* diye adlandırılan bu fakihimizin tam nisbesi *Fahr'ul-İslâm Ebu'l-Hasan 'Alî b. Muhammed b. el-Husayn b. 'Âbd'ül-Kerîm b. Mûsâ b. 'İsâ b. Mücâhid'in-Nesefî* (1) *el-Bezdevî Ebu'l-'Usr'dir* (2). Perdevî ailesinden iki hukukçu yetişmiştir ki ikincisinin adı *el-Bezdevî Ebu'l-Yüsr Muhammed'dir* (421-493/1030-1100) (3). Her iki kardeşin nisbet edildiği *Bezde* «Nesef'ten altı fersah uzakta müstahkem bir kaledir.» (4) Bu kalenin adı yanında kurulmuş olan şehre alem olmuştur (5).

*İslâm Ansiklopedisi'*nde adına raslanmaması büyük bir kusur telâkî edilebilecek olan bu değerli islâm hukukçusu 400/1009 yıllarına doğru dünyaya gelmiştir (6). Babası *Muhammed b. el-Huseyn, Semerkand* ve *Buhârâ'da* kadılık yapmış, daha sonra azlini müteakip *Bezde'*ye gidip yerleşmiştir (7).

Mâverâ'ün-Nehr'in bu mühim fakîhi, *Şems'ul-Eimmeh Ebû Bekr Muhammed es-Serahsî'nin* (400-483/1009-1090) (8) muasırı olup *el-Halvâ'i* tarafından idare edilen mektepte *es-Serahsî'*ye arkadaşlık etmiştir (9). Kendisi ayrıca Hadîs tahsil edip rivayette bulunmuştur (10).

Kendisinden rivayet edenler arasında arkadaşı *Semerkand hatîbi Ebu'l-Me'âlî Muhammed b. Nasr b. Mansûr el-Meydânî* (11) ve kendi oğlu kadı *Ebû Sâbit el-Hasen b. 'Alî el-Bezde* bulunmaktadır (12).

Fakihimiz bir ara *Semerkand'a* gitmiş ve orada da ders okutmuştur (13).

el-Bezdevî'nin ölümü hakkında sırayla 482/1089 (14), 483/1090 (15), 484/1091 (16) ve 557/1161 (17) tarihleri verilmişse de en doğrusunun 428/1089 yılı olduğu anlaşılmaktadır (18). O, Keş'te ölmüş (19), cesedi Semerkand'a getirilmiş ve orada mescidin kapısının yanında defnedilmiştir (20).

Bizde meşhur olan nisbesiyle Pezdevî, iyi bir İslâm hukukçusudur. Hem *Usûl-i Fıkh'a* ve hem de *Furû-i Fıkh'a* dair eserleri mevcuttur. Ancak kendisine her devirde şöhret sağlamış olan eseri *Usûl-i Fıkh'a* dair bulunanıdır ki bu sebepten kendisine *Usûlî* (Usûlcü) denmiştir. Müellifimizin Fıkha dair eserleri iki grupta tetkik olunabilir!

A) Nüshaları bize kadar gelmiş olanlar:

1 — *Kenz'ul-Vusûli ilâ Ma'rifet'il-Usûl*, İstanbul, 1307 ve 1308. Osmanlılar devrinde çok önem verilen bu kitap, «teferruatlı ve i'cazın mükemmel bir örneği» bir *Usûl-i Fıkh* kitabıdır (21). Bu kitap el-Bezdevî'nin yegâne matbu eseridir.

2 — *Kitâb'ul-Mebsût* (22),

3 — *Risâletün fî Kıvâ'et'il-Musallî* (23),

4 — *Şerh'ul-Câmî's-Sağîr* (24),

5 — *Zellet'ul-Kâri'* (25),

6 — *ez-Ziyâdât*. Hiç bir kaynakta kaydına rasıyamadığımız bu eserin yegâne nüshası *İstanbul Süleymaniye Umumi Kitaphânının Fatih 1665/1'de* kayıtlıdır. *Furû'u* fıkha ait bir eserdir.

Kısaca tavsifi şudur: Fatih no. 1665'te kayıtlı şirazesini bozuk şemseli meşin bir cilt içinde, aharsız kalın kâğıt üzerinde söz başları iri ve seyrek olmak üzere her sahifesinde 25 satır bulunan nesih yazılı 24x16 (20x13) cm. boyunda 208 varaklık bir kitaptır. Kenarlarında seyrek notlar vardır.

Görüldüğü gibi bu yazma unique nüsha mükabelesi yapılmış kıymetli bir yazmadır. Ancak eserin müellifimize aidiyeti hakkında bütün şüphelerin giderildiği henüz kat'iyetle söylenemez, kanaatındayız.

7 — *Ziyâdât'uz-Ziyâdât* (26) Brockelmann'ın eserinde adına raslanmayan bu kitap da yukardaki eserin sonuna ilâve edilmiş ve aşağıdaki hususlar hariç diğer bakımlardan tavsifi aynı olan bir kitaptır.

B) el-Pezdevî'nin bize kadar yazmaları gelmemiş, fakat isimleri sadece kaynaklarca beyan edilmiş fikhî eserleri şunlardır:

1 — *Ğinâ'ul-Fukahâ* (27),

2 — *Şerh'ul-Câmî'il-Kebîr* (28).

Pezdevî fikh eserlerinden başka diğer mevzulara tealluk eden kitapların da müellifidir (29).

(1) Bu vasıf için bkz. el-Hamevî Yâkût, *Mu'cem'ul-Buldân*, (Beirut, I-V, 1955), I/409.

(2) *Kahhâle*, 'Umer Ridâ', *Mu'cem'ul-Müellifin*, Terâcimu Musannifi 'l-Kütüb'il-Araabiyyeh, (Dimeşk, c. I-XV, 1957-1961), VII/192, Brockelmann, *GAL*, I/373; Suppl., I/637; Leknevi, el-Hindî Muhammed 'Abd'ul-Hayy, *el-Fevâid'ul-Bahiyetü fî Terâcim'il-Hanefiyyeh*, Kahire, 1324, h., s. 124-125; Taşköprizâde, Ahmed b.

Mustafa, Miftâh-us-Sa'âdeti ve mûsbâh'us-Siyâdeh, (Haydarabad, c. I, II, III, 1323-1336), II/54; Kureşî, Ehbâ Muhammed 'Abd'ul-Kâdir, el-Cevâhir'ul-Mudî'eti fi Tabakât'ul-Fukahâ', Musul, 1961, s. 85; Kafesoğlu, İbrahim, Sultan Melikşah devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu, İstanbul, 1953, s. 183; Mu'cem'ul-Buldân, a.y.; Hidâye sahibi onu el-Kefâletü ve'l-Vedî'ah bahislerinde zikreder.» (Kureşî, ay.y.; Taşköpr., Tabakât, a.y.).

(3) Hayatı için bkz. Kavakçı, Yusuf Ziya, XI ve XII. asırlarda Karahanlılar Devrinde Mâverâ'un-Nehr'de İslâm Hukuku Üzerinde Yapılan Çalışmalar, (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde verilmiş ve basılmamış doktora tezi) İstanbul, 1967, s. 39-40.

(4) M. el-Buldân, a.y.; Le Strange, G., The Lands of the Eastern Caliphate Mesopotamia, Persia, and Central Asia from the Muslim Conquest to the time of Timur, Cambridge, 1930, s. 471; Kureşî, a.y.

(5) Le Strange, a.y.

(6) GAL, a.y.; Kahh., a.y.; Leknevi, a.y.; Taşköpr., Tabakât, a.y.; İbnu Kut-lûbuğâ, el-Kâsım b. 'Abdillâh es-Sudûni, Taç'ut-Terâcimi fi Tabakât'il-Hanefiyyeh (neşreden Flügel), Leipzig, 1862, 30-31, 116; Taşköpr., Miftâh, a.y.; el-Hudari, Muhammed, Ta'rih'ut-Teşri'il-İslâmî; Mısır, 1934, s. 362; M. el-Buldân'da doğum tarihi olarak «470 ve küsür» tarihinin verilmesi yanlış olmalıdır.

(7) M. el-Buld., a.y.

(8) Hayatı ve bibliyografyası için bkz: Kavakçı, Y. Z., doktora tezi, s. 33-37.

(9) Hamidullâh, M., Usûl al-Fikh'in Tarihi, İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, c. II, cüz 1, (İstanbul) s. 12.

(10) M. el-Buld., a.y.

(11) Kureşî, a.y.; Leknevi, a.y.; İbnu Kutl., a.y.; Taşköpr., Miftâh, a.y.; M. el-Buld., a.y.

(12) M. el-Buld., a.y.

(13) Leknevi, a.y.

(14) GAL, a.y.; Suppl., a.y.; Kahh., a.y.; Leknevi, a.y.; Hâcî Halife, Keşf'uz-Zunûn 'an Esâmî'l-Kütübi ve'l-Fünûn, İstanbul, c. I, 1941 (1360), c. II, 1943 (1362), s. 553; Taşköpr., Tabakât, a.y.; Aynı müell. Miftâh, ay.y.; Kureşî, a.y.; İbnu Kutl., a.y.; Keşf., 112, 457, 553, 563, 568, 1016, 1485, 1581, el-Bağdâdi, İsmâ'il Bâsâ b. Muhammed, Hediye'tul-'Arifin, Esmâ'ul-Müellifâne ve Âsâr'ul-Musanımfın, (İstanbul, c. I, 1951, c. II, 1955), I/693; Aynı müell., İzâh'ul-Meknûni fi'z-Zeyli 'alâ Keşf'iz-Zunûni 'an Esâmî'l-Kütübi ve'l-Fünûn, İstanbul, c. I, 1945 (1364), c. II, 1947 (1366), II/34, 388; Kafesoğlu, a.y.

(15) Hudari, a.y.

(16) Kureşî, a.y.; (Sıddîk Hasen Hân'ın «el-Hıttâ» kitabından nakil). Bunun hata olduğu belirtilmiştir (a.y.).

(17) M. el-Buld., a.y.; Bunun fahiş bir hata olması lazımdır.

(18) Kureşî, a.y.; Leknevi, a.y. (Ta'likât).

(19) Leknevi, a.y., Brockelmann ve Yâkût ölümlerini Semerkand olarak gösterir.

(20) Kureşî, a.y.

(21) Hamidullah, a.y.

(22) Suppl., a.y. ve orada zikredilen diğer kaynaklar.

(23) GAL, a.y.

(24) Suppl., a.y. ve verilen daha başka tercume-i hal kitapları.

(25) GAL, a.y. Bu risalenin Brockelmann tarafından görülmeyen bir yazması Süleymaniye Umumi Esad Efendi 1262'de kayıtlıdır.

(26) Hediyyeh, a.y.

(27) Leknevi, a.y.; Kureşî, a.y.; Hudari, a.y.; Hediyyeh, a.y.; Kafesoğlu, a.y.

(28) İbnu Kutl., a.y.; Leknevi, a.y.; Kureşî, a.y.; Keşf., 563; Hediyyeh, a.y.; Taşköpr., Miftâh, a.y.; Aynı müell., Tabakât, a.y.; Hudari, a.y.; Kafesoğlu, a.y.

(29) bkz. GAL ve Suppl., a.y.